

Ötödösör: fejlődni fog a *nevelés módszertana*. Alaposabbak, célravezetőbbek lesznek a megismerés eszközei. Egyre inkább kiszélesedik az egyéni nevelés, ezzel párhuzamosan hatékonyabbá válik a csoportmunka, a közösségi célzatú nevelés. Az arra rászoruló fogva tartottaknál a jelenleginél szélesebb körben, hatékonyabban alkalmazzuk a gyógyító-nevelést, a különböző terápiás eljárásokat.

Hatodszor: korszerűbbé válnak a büntetésvégrehajtás *szervezeti keretei*. Differenciáltabb lesz az intézményhálózat, változnak az intézetek belső szervezetei, hatékonyabbá válik az irányítás.

Hetedszer: tartalmasabb, *hatékonyabb lesz a büntetésvégrehajtás és a társadalom kapcsolata*. Fejlődni fog az együttműködés az igazságszolgáltatásban résztvevő szervekkel, de ezen túlmenően a társadalmi szervekkel is.

Hosszabb távon ilyené akarjuk tenni a büntetésvégrehajtást!

Ezeket a kiegészítő megjegyzéseket akartam hozzáfűzni a kiküldött anyaghoz. Köszönöm figyelmüket. Kérem, mondják el véleményüket, észrevételeiket a büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztési koncepciójáról.

Dr. Vigh József (az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai Tanácsék vezetője) hozzászólása:

Először is szeretném kifejezni örömömet azért, hogy ezt a mai előadást meghallgathattam és ezt a nevelési koncepciót elolvashattam. Nem most olvastam először, hanem még annak idején, amikor ez készült. Nagyon örülök, hogy van ilyen koncepció Magyarországon, hogy készült, hogy elkészült végre és ez a nevelési koncepció jelzi azt az irányt, amelybe nekünk a gyakorlatot át kell alakítanunk, amely irányba a gyakorlatot formálnunk kell, s az egész büntetésvégrehajtási tevékenységet végeznünk kell.

Körülbelül két évtizede kísérem figyelemmel a hazai büntetésvégrehajtást. Nagyon gyakran meglátogattam a különböző intézményeket, s az egyik intézménnyel, a tökölivel, nagyon szoros kapcsolatot tartunk fenn. Ugy látom, hogy az elmúlt két évtizedben óriási mértékben változott meg a szemlélet a büntetésvégrehajtással kapcsolatban börtönön belül és börtönön kívül egyaránt. Ami a külső szemléletet illeti, tehát a kriminálpolitika vezetőinek az értékelését, a tudománynak az állásfoglalását, ez egyenes következménye azoknak a kutatásoknak, azoknak a társadalmi változásoknak, amelyek hazánkban az elmúlt két évtizedben végbementek. Ez a kriminálpolitika és azok a kutatási eredmények, amelyek a büntetésvégrehajtással kapcsolatban megszülettek, természetesen nem maradtak hatástalanok a büntetésvégrehajtásra magára sem.

A büntetésvégrehajtás, amint ezt most itt hallottuk, eljutott odáig az elmúlt két évtized alatt, hogy a megtorlás-központú büntetőpolitika helyett a nevelés-központú büntetésvégrehajtást vallja magáénak. Nekeim úgy tűnik – és ez megfogalmazást nyert itt az előadásban is –, hogy elméleti téren egy nevelés-központú büntetésvégrehajtást akarunk kidolgozni és megteremteni. Nagyon helyeslem ezt a célkitűzést és az a tény, hogy ennek már a jogi háttere is biztosított, garanciát ad arra, hogy ezen az úton haladhatunk előre. Azért fogalmazok így, mert megítélésem szerint jelenleg a valóság, a gyakorlat és az itt hallott koncepció között még lényeges eltérés van. A nevelési koncepció jelen körülmények között sokkal inkább a tudomány álláspontját, a kriminálpolitika álláspontját tükrözi, mint a valóságot. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a büntetésvégrehajtás jelenlegi valósága ugyanaz, mint két évtizeddel ezelőtt. Az is sokat változott, sokat formálódott, azonban még nagyon sok a tennivaló ezen a területen, hogy mindaz megvalósuljon, amit itt ez a koncepció tartalmaz és amit Nagy elvtársától is itt az előadásban hallottunk. Ehhez, megítélésem szerint, – ahogy ő is mondta – még hosszabb időre van szükség, ez még sok energiát igényel.

E rövid bevezetés után egy-két konkrét kérdést szeretnék érinteni, amit itt előadás közben feljegyeztem magamnak.

Az első ilyen téma az, hogy az előadás és az írásos anyag szerint is a tárgyi és a személyi feltételek nem biztosítottak maradéktalanul a koncepció realizálásához. Egyik ilyen igény a nevelők és az elítéltek arányának a megváltoztatása. Ennek az aránynak a megváltoztatását a büntetésvégrehajtás alapvetően úgy képzelné el, hogy növelné a jól képzett nevelők arányát, vagyis elsősorban a nevelői állomány létszámnövelésével.

Én itt felvetném azt a gondolatot, – amely nem elsősorban a büntetésvégrehajtás belső problémája –, de mégis idetartozik, hogy Magyarországon a börtönökben található elítéltek száma miért növekedett meg az utóbbi években? Nagy elvtárs ugyan hangsúlyozta, hogy az elítéltek száma perspektivikusan talán csökkenni fog a változások következtében. Megítélésem szerint az utóbbi évek növekedése egyrészt a jogi háttér, a büntetőjogi szabályozás, másrészt a bírói gyakorlat következménye, de talán legjelentősebb mértékben magának a bűnözésnek a növekedéséből fakad, minthogy egyre több embert kellett elítélni. Azok a beszélgetések, amelyeket én a börtönök szakembereivel folytattam, meggyőztek arról, noha elméletileg magam is így láttam, hogy a büntetésvégrehajtási intézetekben jónéhány százalékra – mintegy 25 %-ra – tehető azoknak az elítélteknek az aránya, akiket nem kellene végrehajtható szabadságvesztés-büntetésre ítélni. És ha az elítélés csak az indokolt esetekre korlátozódna, akkor könnyebb lenne a büntetésvégrehajtásnak is megoldani a belső problémáit. Ugy gondolom, hogy amikor a büntetésvégrehajtási koncepcióról beszélünk, ezt az igényt a kriminálpolitika vezetői részére meg kell fogalmaznunk és úgy gondolom, hogy erre nézve bizonyos vizsgálatok is állnak rendelkezésre.

A másik téma, amiről szeretnék néhány szót szólni: a büntetésvégrehajtás hatékonysága. Az elmúlt évtizedben a mi tanszékünk többirányú vizsgálatot folytatott le a szabadságvesztés-büntetés hatékonyságával kapcsolatban. A mi tapasztalataink szerint a jelenlegi körülmények között büntetésvégrehajtási rendszerünk nem eléggé hatékony. Ugy tűnik nekünk, hogy mintegy kétharmada az elítélteknek azzal a szándékkal, elhatározással szabadul a büntetésvégrehajtási intézetből, hogy alkalmazkodni fog a társadalmi követelményekhez és nem fog újabb bűncselekményt elkövetni. Egyharmadánál ilyen szándék kialakulása, ilyenfajta tevékenység vagy ilyen jelek nem mutatkoznak, amelyekből erre lehetne következtetni. De közismert, hogy ez a hatékonyság, amit mi vizsgálunk a büntetésvégrehajtásnál, ez nemcsak a büntetésvégrehajtás következménye. Ahhoz, hogy valóban hatékony legyen, az egész büntető igazságszolgáltatást is hatékonyra kell tenni. Tehát a rendőrség jobban, alaposabban derítse fel a bűncselekményeket és az elkövetők körülményeit, és a bírók jobban az elkövetők személyiségéhez igazodó ítéleteket hozzanak. Ezek a módosítások teszik lehetővé a hatékony ítélkezést, a hatékony felelősségrevonást, de a hatékony büntetésvégrehajtást is, hiszen az ezekre épül. Még ide sorolnám végül az utógondozást

is, amely ugyan kíséri a szabadságvesztés-büntetést, de olyan feladatai is vannak, amelyek pozitív módon formálhatják az elítélt személyiséget a büntetésvégrehajtás ideje alatt, utána pedig megszilárdíthatják az elítéltek pozitív gondolatait és érzéseit.

Az előadással és az előterjesztéssel kapcsolatban nekem egyetlen fenntartásom van, amiről nem vagyok meggyőződve, hogy jól fogalmazódott meg, hogy azt helyesen értelmezzük. Ez pedig a nevelés gondolatának és a büntetésnek mint a büntetés szigorának összhangja. Az előadásban azt hallottuk, hogy a joghátrány érvényesítése mellett a nevelési tevékenységet kell előtérbe állítani. Ehhez hozzátette az előadó, Nagy elvtárs, hogy pontosítani kell továbbá a nevelés fogalmát. Későbbiekben, amikor felmerült, hogy szükség van-e szabadságvesztés büntetésre hazánkban, azt hallottuk, hogy igen, szükség van. Ezzel természetesen én is egyetértek, mert bizonyos rétegeket csak a törvény által kilátásba helyezett büntetés tart vissza bűncselekmény elkövetésétől. Itt merül fel az én problémám, hogy ezek a fogalmazások valóban összhangban vannak-e a nevelés igazi tartalmával, vagy legalábbis azzal, ahogyan én értelmezem a nevelést? A kérdés úgy merül fel, hogy a nevelés ellentétben áll-e a joghátrány alkalmazásával? Véleményem szerint nem. A nevelés az nem csak előnyöket jelent, az nem csak gondoskodást jelent, nem csak jó irányba történő szellemi formálást jelent, hanem az szűkegképpen tartalmaz hátrányt is, és ilyen esetben, ha nem is merev, de bizonyos mértékű szembeállítás a büntetésnek, a joghátránynak a neveléssel megítélésem szerint nem indokolt. Ugyanilyen problémát vet fel az a megfogalmazás, hogy az elítéltet csak a törvény szigora tarthatja vissza újabb bűncselekmény elkövetésétől. Ezt én úgy fogalmaznám az én gondolati sé má m szerint, hogy csak az intencionális nevelés tarthatja vissza. Ami annyit jelent, hogy nem a szigorát hangsúlyozom a törvénynek, hanem azt, hogy azok, akiket az igazságszolgáltatás úgy ítéli meg, hogy veszélyesek a társadalomra, hogy elzárásra, szabadságvesztésre, intencionális nevelésre szorulnak, ezeket az intencionális nevelés, a személyiséghez igazított, sokszor természetesen málumot, joghátrányt tartalmazó volta az, ami visszatartja az újabb bűncselekmény elkövetésétől. Vagyis ezt a bizonyos mértékű szembeállítást vagy nem is szembeállítását, inkább egymás mellé állítását a fogalmaknak nem helyeslem, gondolom, talán helyesebb lenne, ha egymásba olvasztanánk, és nem egymás mellé állítanánk azokat.

Felmerült itt, hogy milyen programot állítson maga elé az elkövetkező évek, évtizedre a büntetésvégrehajtás. Messzeménően egyetértek azzal, amit Nagy elvtárs úgy fogalmazott meg, mint minimális programot, vagyis realisan, józanul annyit vállaljunk, amennyit a büntetésvégrehajtás meg is tud valósítani. A büntetésvégrehajtás valóban nem vállalhatja magára azokat a nevelési követelményeket, amelyek egyéb társadalmi szervek feladatai. A büntetésvégrehajtás megteszi a feladatát akkor, ha az intencionális neve-

lés keretén belül a kriminálpedagógiai tudomány fejlettségének megfelelően elvégzi azt a feladatát, hogy ezeket az embereket nevelje. Én még azzal is egyetértek, hogy nem szükségképpen az átnevelésig kell ezt a funkcióját a büntetésvégrehajtásnak folytatnia, hanem a rendelkezésére álló idő alatt nevelje, igyekezzen a társadalmi együttélés szabályainak a betartására ösztönözni az elítélteket.

Még egy utolsó gondolat, egy szemlélet felvetése, amely kiveszõben van, és a büntetésvégrehajtási intézet számára elismerés. Korábban, tíz-tizenöt évvel ezelõtt gyakori volt a bölc s bírõ és a hülye smasszer szemlélet. Ez a szemlélet akkor merült fel erõteltjesen, amikor a relatíve határozatlan idõtartamú szabadságvesztés gondolata napirenden volt és úgy merült fel, hogy a büntetésvégrehajtás intézménye talán vállalhatja nagyobb felelõsséget abban, hogy mikor szabadul az elítélt, hogy fokozottabban kísérje figyelemmel az elítélt tevékenységét, értékelje munkáját, viselkedését és meghatározott keretek között, mint most is, vegyen részt a szabadulási döntés meghozatalában. A fõ érv akkor az volt, hogy erre a döntésre a büntetésvégrehajtás képtelen, ilyen javaslatot objektíve nem tudna elõterjeszteni, ezért a relatíve határozatlan tartamú szabadságvesztés indokolatlan.

Ma úgy tûnik nekem és nem hiszem, hogy tévednék, hogy a büntetésvégrehajtás nevelõi állománya van azon a színvonalon és van abban a helyzetben, hogy felelõségteljesen tud dönteni azokban a kérdésekben, amelyek az ekövetõkre vonatkoznak, amelyek az ekövetõ szabadulását és egyéb, személyes problémáit érintik. Ami pedig a bölc s bírõkat illeti, én elismerem, hogy a bírõi függetlenség, a bírõi szék az egészen más szellemet jelent, mint például a büntetésvégrehajtáson belül a nevelõi tevékenység. De én ehhez hozzátenném — nem szeretném, ha mondataimmal hajszálnyíra is megsérteném a bíróságot —, hogy amikor az új Büntetõ Törvénykönyv hatályba lépett, lehetőség volt az újabb büntetések és intézkedések alkalmazására. És a bíróság nagyon-nagyon nehezen tért rá arra az útra, amely az új kriminálpolitikai követelményeknek megfelelõen elsõsorban a nevelõ tartalmú intézkedések gyakoribb alkalmazását kívánta meg. Ilyen volt például a próbára bocsátás. A próbára bocsátás, noha a törvény szelleme szerint nagyobb százalékban, esetleg 8–10 százalékos alkalmazást is lehetővé tett volna, a gyakorlatban néhány évig csak 1–2 százalékban került alkalmazásra az intézkedés. És miért? Azért, mert a bíróság ítélkezésében helyenként megnyilvánult a múlthoz való ragaszkodás, a megszokottsághoz való ragaszkodás, nem tért át azonnal, vagy elég gyorsan az új Büntetõ Törvénykönyv szellemének a követésére.

Utolsó gondolatként annyit, hogy én magam úgy látom, hogy a büntetésvégrehajtás a maga koncepciójával, talán még a néha sok hibát tartalmazó tevékenységével is, jó úton halad, azon az úton halad, amelyen ma, a mi viszonyaink között a büntetésvégrehajtásnak haladnia kell.